

henryk ibsen

UPIORY

Mała Sala – Wrzesień 1973

Teatr Nowy w Łodzi

Nastąpiły WIDMA (UPIORY). Znowu tu, jak w Norze jest rozpatrywane małżeństwo, przeciwstawienie tamtego. (...) Mąż w małżeństwie, które poeta pozwala nam podpatrzeć w „Widmach”, jest wprost antytezą uczciwości: szorstki, pijanica, bezwzględnie tonący w nadużyciach ale posiadający właściwość, wspólną rozpustnym ludziom, zdobywania serc ludzkich pozorną dobrocią – w ten sposób możliwym było, żonie jego ukryć sposób życia pijaku i zachować pozory. (...) ale została matką istoty od urodzenia skazanej na śmierć, syna, którego opanowują udręczenia śmiertelne, rozpacz, bezmyślność, idiotyzm, gdy wchodzi w wiek męski – a jednak! Jednak istnieje część społeczeństwa, reprezentowana przez pastora Mandersa, uznająca, że ofiara jej samej i syna była obowiązkiem, że próba wydostania się z tego okropnego stosunku była grzechem. A korzyść wynikająca z niszczenia ideałów jest ta, że każdy nowy ideał ma w sobie mniejszy procent złudzeń, tak że niszczytel ideałów, choć nazywany wrogiem społeczeństwa, w gruncie rzeczy oczyszcza świat z kłamstwa.

Bernard Shaw
„Kwintesencja ibsenizmu“

Sądy współczesnej Ibsenowi krytyki polskiej o „Upiorach“

teraz, gdy na horyzoncie jego dzieł (Ibsena) – nie widać już Boga i nie słychać Jego głosu, jednak przytacza Jego słowa „Winy ojców pomśczone będą na dzieciach“

L. German – Henryk Ibsen – Lwów 1895

nie należy zapomniać, iż Oswald i cała jego historia stoją na drugim planie, a „bohaterką“ jest Helena Alving.

L. Szczepański – Henryk Ibsen. Garść uwag. „Świat“ 1894, nr 24

Fatalizm jest najwidoczniejszą cechą twórczości Ibsena; wobec hegemonii instynktów nie spostrzegamy prawie czynnika, zwanego wolą. Lecz rozprawiać o stosunku pierwszych do drugiego jest rzeczą moralistów i filozofów; my mamy do czynienia tylko z poetą i psychologiem.

B. Lutomski – Kronika miesięczna. „Ateneum“ 1893

Walka z Ibsenem – to starcie między katechizmem przyzwoitości a wszelką myślą krytyczną, to obrona zagrożonego cementu budo wy społecznej.

J. Wojeńdzki – Ibsen w Anglii – „Prawda“ 1893

nie idzie tu o żadną dziedziczość, żadne rozmiękczenie mózgu, o żaden klinicznie pouczający melodramat... To był konwencjonalny język chwili, którym Ibsen mówił.

St. Brzozowski – recenzja z „Upiorów“ – Głos 1904

nie ma sprawiedliwości, nie ma odpowiedzialności, jest tylko Ananke i absurd rządzi ludzkością.

W. Rabski – recenzja z „Upiorów“ – Kurier Warszawski 1904

Ulepszenia, reformy higieniczne są pożądane. Czy jednak społeczeństwo lub jakikolwiek prawodawca może zabronić kategorycznie, dajmy na to, suchotnikom zawierać związki małżeńskie. (...) Absurd bije w oczy, a jednak jest on prostym następstwem tego, co jest najrealniejszą częścią ibsenowskiej tragedii.

K. Zalewski – recenzja z „Upiorów“ – Wiek 1904

byłoby dobrze, żeby krytycy teatralni zamiast widzieć w nich (w „Upiorach“) walkę z syfilizacją, czuli nieco i walkę z cywilizacją.

Z. J. – „Upiory“ w Warszawie – Ateneum 1904

Dramat ma być obrazem dzisiejszego społeczeństwa zwyrodniałego skutkiem występku i fałszu. Zwyrodnienie to ciężki jak nieublagane fatum, którego nie może nic odwrócić.

B. – recenzja z „Upiorów“ – Gazeta Warszawska 1904

Tym razem zdawało się, że Ibsen zgasił i gwiazdy. „Ani jednego jasnego punktu!“

Stosunek mężczyzny do kobiety jest w WIDMACH przedstawiony w nowym świetle, gdyż daje obraz stosunku do dziecka. Dramat traktuje w poetycznej formie ideę dziedziczności, przedstawioną na podstawie determinizmu, który obecnie jest wyrazem nowoczesnej nauki w tej kwestii, cechy przechodzące z rodziców na dziecko stanowią tło, tło nastrojowe, pobudzające do myślenia, wskazujące na ogólną prawdę, którą oznacza tytuł, a mianowicie dziedziczne przechodzenie uczuć (a przytym i dogmatów) chociaż pierwotne warunki życia znikły i ustąpiły miejsca innym, z którymi te uczucia stoją w sprzeczności.

Georg Brandes
tłum. Józefa Klemensiewiczowa
Lwów – Warszawa 1901

Ibsen wniósł do twórczości dramatycznej między innymi jedną znamieną i wydatną cechę, która czyni jego psychologię szczególnie głęboką. Dokonywa on stopniowej, coraz pogłębiającej się analizy duszy człowieka. Z początku daje powierzchowną charakterystykę, a potem ogałaca postacie z różnych skór maskujących ich wnętrza, aż odsłania najwewnętrzniejsze tajniki duchowe – całą złożoną psychikę ludzką.

St. A. Kemper – recenzja z „Upiorów“ – Przegląd Tygodniowy 1904

Nie, w tym dramacie Ibsen głębokim nie jest. W zgłębianiu tajemnic ducha i życia, w poznaniu natury kobiecej okazał się bez wątplenia większym w „Rosmersholmie“, „Heddzie Gabler“ i „Solnessie“.

W. Feldman – Listy lwowskie. „Upiory“ Ibsena. – Życie 1898

Kiedy Ibsen pisał „Upiorów“ (!) wierzył jeszcze w wyzwalającą moc prawdy (...). Ale świat nie był już dla poety wyłącznie przykładem moralnej arytmetyki; dostrzegał bowiem w życiu człowieka ukryte działanie potęg natury.

Wł. Bogusławski – Na scenie i na estradzie – Biblioteka Warszawska 1905

Założenie i stanowisko dzieł Ibsena jest wprost przeciwne prądom literatury naszej, która chce kołcić, podnosić i pokrzepiać. Dlatego też zapewne wobec Ibsena bywa oporna u nas nie tylko publiczność teatralna (...) ale nawet umysły niepospolite, mające z genialnym autorem „Upiorów“ pewne, chociaż odległe pokrewieństwo.

J. Kotarbiński – Nowe studium o Ibsenie

Ibsen nie jest poetą (...) Ibsen jest technikiem teatralnym (...) Ibsen jest reformatorem sceny ale tylko w dosłownym znaczeniu tego wyrazu; z poezją dramatyczną całą jego działalność ma związku nie wiele. „Upiory“ to arcydzieło faktury scenicznej, a istny upiór pod względem artystycznym.

F. Koneczny – recenzja z „Upiorów“ – Przegląd Polski 1898

całość dzieła jest to wielka tragedia jego światopoglądu etycznego

O. Ortwin – Ibsen w rozwoju dramatu

Stary dramat aż do czasów Ibsena był właściwie dramatem rewnętrznym. (...) Dramat nowoczesny ignoruje prawie zupełnie to z e w n a t r z. Wszystko odgrywa się w duszy bohatera, w jego sercu jest początek i koniec dramatu.

S. Przybyszewski – O dramacie i scenie

MAŁA KRONIKA ŻYCIA I TWÓRCZOŚCI HENRYKA IBSENA

- 1828 W miejscowości Skien urodził się wielki dramaturg norweski Henryk Ibsen
- 1836 Bankructwo ojca, zamożnego kupca powoduje nagłą zmianę sytuacji materialnej rodziny Ibsenów
- 1843 Nieukończony szkoły piętnastoletni Ibsen opuszcza dom rodzinny aby zarabiać na życie. Zostaje pomocnikiem aptekarskim w miasteczku Grimstad; z tego okresu pochodzą najwcześniejsze utwory Ibsena – wiersze satyryczne i liryczne
- 1848 Ibsen zwraca się ku sprawom politycznym, pisze poemat DO WĘGRÓW oraz odezwę do Norwegów i Szwedów; pod pseudonimem Brynjolf Bjarme ogłasza pierwszy utwór dramatyczny KATYLINA
- 1850 Ibsen opuszcza aptekę i przenosi się z Grimstad do Christianii (ówczesna nazwa stolicy kraju, Oslo); składa egzamin dojrzałości i zapisuje się na uniwersytet. Po niepomyślnych egzaminach porzuca myśl o studiach i postanawia poświęcić się pracy literackiej. Teatr w Christianii wystawia jego kolejną próbę dramatyczną GRÓB WOJOWNIKA (trzy przedstawienia). Drobne prace poetyckie i artykuły dotyczące reformy sceny i dramatu norweskiego publikuje w czasopiśmie „Illustreret Nyhedsblad”
- 1851 Działalność Ibsena zostaje zauważona – otrzymuje stanowisko reżysera i autora dramatycznego teatru w Bergen uważanego za „pierwszą scenę narodową Norwegii”
- 1852 Podróż do Kopenhagi i Drezna, Ibsen zapoznaje się z teatrami działającymi w tych miastach
- 1853–1857 Powstają liczne utwory dramatyczne o charakterze patriotycznym podejmujące wątki historyczne: PANI ZAMKU OSTROT, UROCZYSTOŚĆ NA SOLHANGU, BOHATEROWIE W HELGELAND
- 1858 Ibsen przenosi się do Christianii i tam obejmuje stanowisko kierownika artystycznego Teatru Narodowego. Małżeństwo z Zuzanną Daas Thoresen. Początek przyjaźni i rywalizacji z Bjørnstjerne Bjørnsonem, pisarzem wielbionym przez naród. KOMEDIA MIŁOŚCI, PRETENDENCI DO TRONU
- 1862 Klęska finansowa teatru prowadzonego przez Ibsena, który w atmosferze skandalu musi opuścić swoje stanowisko.
- 1863 Ibsen zostaje doradcą artystycznym innego teatru w Christianii

1864 Po niepowodzeniach rozgoryczony pisarz decyduje się opuścić Norwegię; pisze w liście do Bjørnsona:

Kłamstwa i marzenia to było wszystko! Wypadki ostatnich czasów wywarły na mnie wielkie wrażenie. Nasze stare dzieje musimy przekreślić, gdyż dzisiejsi Norwegowie nie mają widocznie więcej wspólności z przeszłością niż piraci greccy z pokoleniem, które żeglowało pod Troją i stało pod opieką bogów.

Pisarz udaje się najpierw do Włoch, a następnie do Niemiec. W pierwszych latach emigracji przeżywa ciężki kryzys psychiczny i artystyczny

1866 Ibsen na nowo podejmuje działalność pisarską. Powstaje dramat BRAND

1867 PEER GYNT Ibsen pisze:

Wszystko, co napisałem, jest związane jaknajściślej z tym, co przeżyłem wewnątrz. Każdy nowy utwór był dla mnie duchowym procesem oswobodzenia się i oczyszczenia, bo nikt nie może wyrzec się współodpowiedzialności i współwiny w społeczeństwie, do którego należy. Życie jest walką z duchami w sercu i w głowie; tworzyć to znaczy zasiadać na sąd nad sobą samym.

1868–1874 Pobyt w Dreźnie. Powstają utwory: ZWIĄZEK MŁODZIEŻY, CESARZ I GALILEJCZYK

1875 Ibsen przenosi się do Monachium, które na wiele lat stało się miejscem życia i działania wielkiego dramaturga. Stąd parokrotnie wyjeżdża: do Włoch, do Szwecji, a także do rodzinnej Norwegii, gdzie witany jest entuzjastycznie

1877 W czasie pobytu w Szwecji Ibsen otrzymuje tytuł doktora honoris causa uniwersytetu w Upsali. Powstają PODPORY SPOŁECZEŃSTWA

1879 NORA CZYLI DOM LALKI (Amfali)
Falę sprzeciwu wywołała zwłaszcza „Nora”, poddająca ostrej krytyce upośledzoną sytuację społeczną kobiet, jawnie propagująca ich emancypację oraz ...

1881 UPIORY (Sorento)

odstaniające z całą bezwzględnością ponure kulisy ludzkich egzystencji, ukrywane starannie za zasłoną pozorów i obludy. Po premierze sztuki święte oburzenie ogarnęło całą Skandynawię, autora ogłoszono „wrogiem ludu” i taki tytuł nosi jego kolejna sztuka

1882 WRÓG LUDU (Rzym – Tyrol)

1884 DZIKA KACZKA (Tyrol)

1886 ROSMERSHOLM (Monachium)

1888 OBLUBIENICA MORZA (Monachium)

1890 HEDDA GABLER (Monachium)

stawał się Ibsen coraz bardziej wielbionym pisarzem „rewolucyjnym” o znaczeniu ogólnoeuropejskim. (...) Niemalą rolę odegrał przy tym Georg Brandes, ówczesny czołowy duński krytyk i historyk literatury, który pionierskimi interpretacjami dzieł Ibsena przyczynił się do ich spopularyzowania na gruncie skandynawskim i niemieckim.

1891 Po 27 latach pobytu na obczyźnie Ibsen wrócił do Christianii:

Kto miał dom w różnych obcych krajach, ten w głębi serca nigdzie nie czuje się u siebie w domu. Nawet we własnej ojczyźnie

1892 BUDOWNICZY SOLNESS

1894 MAŁY EYLOF

1896 JOHN GABRIEL BORKMAN – dramat grany w Teatrze Nowym (1971) pod tytułem CIENIE

1899 GDY WSTANIEMY Z MARTWYCH – ostatni dramat Ibsena stanowiący poetycki epilog działalności dramatopisarskiej

1899–1905 W ostatnich latach stopniowo nasilająca się choroba uniemożliwia mu pracę pisarską i odsuwa go od spraw i wydarzeń aktualnych. Jedyńą jego troską są sprawy rodzinne zwłaszcza kariera polityczna syna.

1906 23 maja umiera Henryk Ibsen.

Cytaty w tekście podano za „Henryk Ibsen przez Jerzego Brandesa” tłum. J. Klemensiewiczowa, Lwów – Warszawa 1901, i Henryk Ibsen „Peer Gynt”, wstęp Olga Dobijanka-Witczakowa, Warszawa 1967.

henryk ibsen

UPIORY

(„Gengangere“)

dramat rodzinny w 3 aktach

przekład

JACEK FRÜHLING

reżyseria

ANDRZEJ PRZYBYLSKI

scenografia

ANNA RACHEL

OSOBY

Pani Alwing	HANNA BEDRYŃSKA
Oswald Alwing	ANDRZEJ MAY
Pastor Manders	WOJCIECH PILARSKI
Stolarz Engstrand	LUDWIK BENOIT
Regina Engstrand	ILONA BARTOSIŃSKA

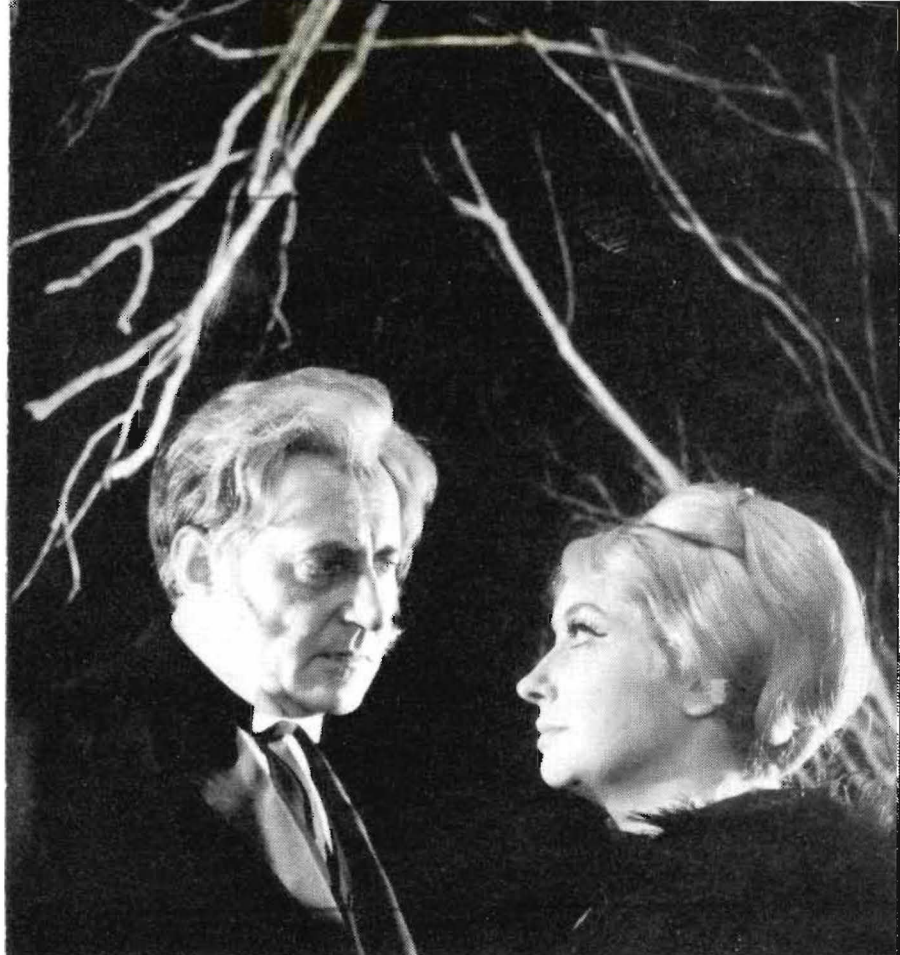
przedstawienie prowadzi
JADWIGA ZROBEK

kontrola tekstu
JOLANTA DEMBIŃSKA

... ZASTANAWIAJĄC SIĘ NAD KONIECZNOŚCIĄ ODRZUCENIA
OBOWIĄZKU PRZEZ KOBIECĘ, ZROZUMIAŁEM KONIECZNOŚĆ
ODRZUCENIA OBOWIĄZKU PRZEZ CZŁOWIEKA.

Bernard Shaw

1. H. Ibsen CIENIE, 1971, reż. O. Koszutska, scen. R. Kuzyszyn
Z. Malawski – John Gabriel Borkman, B. Walkówna – Ella Rentheim
2. H. Ibsen DZIKA KACZKA, 1963, reż. A. Strokowski, scen. J. Krzewicki
W. Chwialkowska – Jadwiga, J. Pilarski – Ekdal

1.
2.

TEATR NOWY

Zamówienia na bilety przyjmuje Biuro Organizacji Widowni, tel. 219-58.
Kasa Teatru, czynna codziennie oprócz poniedziałków, w godz. 10-19,
bez przerwy tel. 219-58, ul. Więckowskiego 15.

W repertuarze

DUŻA SCENA

ul. Więckowskiego 15

B. Brecht

DOBRY CZŁOWIEK Z SECZUANU

A. Nałęcz-Korzeniowski

DLA MIŁEGO GROSZA

Molier

DON JUAN

S. Żeromski

DZIEJE GRZECHU

E. Bryll, K. Gärtner

NA SZKLE MALOWANE CZYLI JANOSIK

MAŁA SALA

ul. Zachodnia 93

S. Beckett

CZEKAJĄC NA GODOTA

I. Orkeny

ZABAWA W KOTY

L. Gershe

MOTYLE SĄ WOLNE

T. Różewicz

POEMAT OTWARTY

W przygotowaniu

DUŻA SCENA

T. Rittner

WILKI W NOCY

reż. L. Komarnicki

scen. L. Jankowska

Ze zbiorów
Działu Dokumentacji
ZG ZASP

Dyrektor teatru
JERZY ZEGALSKI

Zastępca dyrektora
RYSZARD STEFAŃCZYK

Kierownictwo literackie
KRYSZYNA BOBROWSKA
EWA JAROSZEWICZ

Kierownik muzyczny
ANNA PŁOSZAJ

Kierownik Biura
Organizacji Widowni
MARIA HUNIEWICZ

Kierownik techniczny
KAROL STOLARCZYK

Główny elektryk
RYSZARD STANISZEWSKI

Brygadier sceny
MARIAN ANTCZAK

Redakcja programu
Ewa Jaroszewicz

1951 - ŁDA - 31.5.73 - T-6/4022 - 1500 szt.

Egzemplarz bezpłatny